

Inaparentul M. I.

de Radu Ciobanu

„Nu a vrut nimeni nimic de la mine.
Poate pentru că sunt atât de inaparent.”

Mircea Ivănescu

Anul trecut au apărut două cărți de convorbiri cu unul dintre cei mai prețuiți, interesați și puțin înțeleși dintre poeții noștri contemporani, - Mircea Ivănescu¹. Ne-a părăsit în 2011 și aceste apariții aruncă două spoturi focalizate asupra personalității sale, luminând aspecte mai puțin cunoscute dintr-o existență care a rămas notorie prin discreție și modestie. Prima carte este, de fapt, o reeditare. A apărut întâi în 2004, la o editură de nișă, „Ecclesia”, de la Mănăstirea Nicula, probabil în tiraj și distribuție confidențiale, deoarece a rămas practic necunoscută. Ea s-a născut din inițiativa lui Vasile Avram (1940-2002), scriitor, jurnalist, etnolog, editor, vreme de peste 25 de ani redactor la revista „Transilvania” din Sibiu și, în această calitate, coleg cu Mircea Ivănescu. Ideea cărții i-a venit într-o sedință plicticoasă, când l-a provocat pe M.I. propunându-i să răspundă la 286 de întrebări, câte una pentru fiecare zi lucrătoare a anului. Zis și făcut. Cu spiritul său ludic și cu un simț al umorului care îi îngăduia să nu ia totul în serios, M.I. a intrat în joc în stilul său, cu neașteptate pauze, cu reveniri, cu eschive și paranteze, care-l derutează și pe inițiator, dialogul devenind astfel arborescent, fără a se mai ști până la urmă la câte întrebări s-a răspuns, oricum, nu la 286. El a început în 1986, a continuat și după 1990, părți au fost publicate în ziarul sibian „Opinia publică”, dar, din păcate, între timp Vasile Avram a murit, iar proiectata carte, atât cât s-a conturat din ea, a apărut prin grija

soției sale. E vorba deci de o carte cu un anumit istoric. Titlul ei e cam sibilinic - *Interviu transfiniț*. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram. Recunosc că sensul cuvântului *transfiniț* mi l-a devoalat dicționarul - „referitor la numere; care exprimă cantitatea elementelor unui ansamblu infinit” - dar nu mi-a folosit la nimic, nereușind să disting vreo relație a sa cu substanța acestui interviu *sui generis*. În fine, anul trecut, cartea re apare la o editură tânără din Bistrița, - Casa de editură Max Blecher - interesantă, cu bun simț al valorilor, cu o producție tentantă, dar, cel puțin deocamdată, greu accesibilă. Noua ediție apare cu o evocare liminară a lui Vasile Avram, semnată de M.I. în 2003, cu o postfață de Radu Vancu și cu o prezentare de Claudiu Komartin în, se pare, ipostază de editor.

Arma secretă cu care M.I. își captează și seduce cititorii este sinceritatea. Spontană, ingenuă sau nervoasă, ea se revelează mai ales în replicile la întrebările care i se pun. Cartea aceasta - observă Raluca Dună în comentariul său din „România literară” (nr.12/2013) - „poate fi percepută ca prețioasă, artificială, repetitivă, plină de ocolișuri etc.” Remarca este exactă, dar trebuie nuanțată precizând că impresia de prețiozitate, artificios etc. vine dinspre modul în care sunt formulate întrebările și nu din răspunsurile lui M.I. În general, stilul lui Vasile Avram, încă de la titlul cărții, mi s-a părut prețios, voit epatant și nefiresc, iar destule întrebări frizează banalul sau ostentația. Nu mai departe decât prima dintre ele - „De ce v-ați născut?” - mi se pare stupidă, iar M.I. eludează elegant răspunsul printr-o digresiune neașteptată pe tema Faust, așa cum va face, refugiuindu-se în livresc și dezvoltând veritabile miniesuri *ad hoc*, ori de câte ori întrebarea îl stimulează sau răspunsul nu-i este la îndemână. Dar Vasile Avram insistă pe tema intrării în existență și a începuturilor pe varii tărâmurii, - primul cuvânt, prima revelație, prima deziluzie, prima „deschidere spre lume a sinelui” etc. - chestiuni care, evident, lui M.I. i se par fastidioase și le răspunde pe măsură, cu sinceritatea și în stilu-i inconfundabile, dar strecurând de regulă și o minimală și foarte personală opinie, cu efecte uneori contrariante asupra cititorului. „Ați putea încerca - întrebă, bunăoară, Vasile Avram - o relație între fenomenul nașterii și poeziei? / - Nu știu. Repet că fenomenul acesta nu e un lucru la care să mă gândesc cu plăcere - și nici nu știu de fapt dacă poezia e ceva la care să mă gândesc într-un fel - parcă, în orice caz, nu cu plăcere... / - Rog atunci - insistă interlocutorul - să încercați o rezolvare a ecuației naștere-moarte prin intermediul logosului. / - [...] în afară de faptul că începe să mă enerveze insistența

¹ *Interviu transfiniț. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*. Ediția a II-a cu o postfață de Radu Vancu. Bistrița. Casa de Editură Max Blecher [Plantații], 2012.
Măștile lui M.I. Gabriel Liiceanu în dialog cu Mircea Ivănescu. București. Humanitas [Portrete în dialog], 2012.

dv. asupra nașterii, care, vă tot repet, că nu mă încântă - nu aș încerca, acum și aici, o asemenea rezolvare [...] Și pe urmă logosul. Am ajuns greu la noțiunea asta, multă vreme și parcă și acum am rămas la cuvinte - și la neîncrederea în ele - cuvintele sunt doar cuvinte (eu fac cuvinte aici și în vremea asta adevărul e altul.)” Sau: „N-aș ști să spun care este prima mea amintire [...] Țin minte spaimele din copilăria dintâi, când am început să dorm singur în altă cameră și-mi era frică de întuneric - dar astea nu sunt primele amintiri. / Despre primul cuvânt nu știu nimic - vorbind despre cuvântul vorbit - de mine. Despre primul cuvânt citit nici atât. / Despre prima revelație - nu cred s-o fi avut vreodată [...] Revelația poeziei, de fapt, ca lectură, am avut-o târziu.” Care a fost prima deziluzie? „Asta chiar că nu știu cum să vă răspund [...] ar putea fi semnificativ că nu m-am gândit niciodată la asta deși am fost practic tot timpul deziluzionat.” În fața unor întrebări cu alură erudit astrologică, M.I. rămâne dezinhizat, sceptic și indiferent: „Vă mărturisesc că nu știu ce înseamnă cronotop - și chiar dacă l-am citit - e drept, nu în întregime, pe Bahtin, tot n-aș ști să mă gândesc cam ce poate să însemne asta.” Iar la o solicitare de a defini poezia (loc comun al genului), răspunsul e din nou tipic: „Nu știu. [Urmează o lungă paranteză-minieșeu pe marginea unui vers de Hölderlin, apoi, abruptă, concluzia:] Despre definiție - nu sunt în stare.” În fine, același refuz determinat nu doar de modestie, ci și de luciditate și de cunoașterea propriilor limite, vine și atunci când, mereu abisal, Vasile Avram îi cere să rezolve raportul geniu/sfânt și creație/asceză: „Nu sunt eu omul care să încerc asemenea studii comparative [...] Nefiind ascet, nu-mi pot da seama - pe de altă parte, rămâne de văzut dacă, tocmai nefiind ascet, pot vorbi în cunoștință de cauză despre creație.”

Aceasta e atmosfera în care decurge convorbirea, dar, printre pauze și reveniri, reacții refractare și ocolișuri, se ivesc intervale când vreo întrebare îl solicită realmente, îl interesează și îi stimulează apetitul confesiv. Se întâmplă cu precădere când întrebarea vizează aspecte concrete din viața lui M.I. Debutul, bunăoară, când s-a produs, cum? Dar *mopete* nu e capabil de un răspuns exact, punctual, și atunci se revarsă în evocările unor momente, vreo trei, care ar putea fi considerate debut, nici unul nefiind, de fapt, ceea ce pare. Apar și marii prieteni, în primul rând Alexandru George și Matei Călinescu, care i-au revelat vocația și l-au învățat să scrie - ceea ce nu e deloc sigur nici azi că ar ști, zice el - dar și Petrică Stoica, cel care l-a introdus în cercul eclatant în epocă al nonconformiștilor de la „Steaua”. Prilej de a dezvolta cu vădită preocupare interesante considerații despre prietenie și singurătate, întrucât, fiind mai mult singur, „[...] îmi venea din ce în ce mai greu să cred că aș putea avea și eu vreodată un prieten, prieteni.” Și cu toate astea: „Cred și am crezut întotdeauna în posibilitatea prieteniei - aș spune în necesitatea ei, ca o - poate singura - salvare din ceea ce se cheamă - nu numai în literatură - singurătate, din sentimentul zădărnici pe care îl alimentează singurătatea continuă, sau cu neputință de depășit, de scuturat.” Tot astfel și când vine vorba despre femei. Nu poate fi vorba niciodată de o intrare propriu-zisă în

conjuncție erotică, ci de un pasaj tangențial: femeia - întâlnită doar în ambianța solemnă și tăcută a bibliotecilor - rămâne mereu evanescentă și intangibilă, dispărând la fel de imprevizibil pe cum s-a ivit, episodul enigmaticei Martha fiind cel mai semnificativ pentru tema erotică în percepția lui M.I.: „Nu pot spune că aș fi fost propriu-zis în relații de prietenie cu Martha [...] aveam doar cele mai vagi raporturi - schimburi de cărți, odată am fost la ea acasă [...] Se crease deci acea legătură între noi, care-i face pe eroii de literatură să comunice prin cărțile citite în același timp, prin referirile la un același univers livresc etc.” Pagini de o mare frumusețe produce M.I. și când e ispitit să vorbească despre anticariate. E un subiect cu care, ca de fiecare dată când vine vorba de carte, intră imediat în rezonanță și îl amplifică expresiv, confirmând legendele care circulă despre el ca om care citește pe stradă sau despre geanta sa întotdeauna burdușită cu cărți. Peste tot însă, despre orice ar vorbi, M.I. are o grijă psihanalizabilă de a nu se reliefa pe sine, ceea ce, în viziunea sa ar însemna, probabil, o necuviință. Discreția, modestia și propensiunea permanentă de a se subevalua pe sine și opera sa sunt locuri comune în discursul său confesiv. Prețioase și ca document, mai ales sub aspectul unor detalii biografice familiale și personale pe a căror autenticitate se poate conta grație unei sincerității evidente, funciare, confesiunile sale rămân relevante deopotrivă ca oglindă a unui caracter hipersenzitiv, sfielnic și retractil, solitar și neangajat, care se pune la adăpost de intruziuni indezirabile prin excesive, masochiste autosubestimări de genul: „În primul rând trebuie să vă atrag atenția asupra totalei iresponsabilități care mă caracterizează, atât în ce privește organizarea propriei mele cariere, și vieți, ca și asupra leneviei, care, odată cu vârsta, a ajuns principala mea caracteristică.”

Concentrat cu precădere asupra evoluției și vieții sale interioare, în dialogul lui M.I. cu Vasile Avram referirile la istorie, la viața socială și politică sunt disparente. Desigur și pentru că, până în 1990, a vorbi deschis despre prezent era imposibil. Absență compensată din plin în cea de a doua carte de convorbiri, apărută din inițiativa lui Gabriel Liiceanu, *Măștile lui M.I.*, apărută la Humanitas și, ca atare, bine difuzată, larg cunoscută și copios comentată. Singurele asemănări cu convorbirea anterioară le putem sesiza în stilul pedant, analitic al lui M.I. de a răspunde, cu minuțioase detalieri ramificate în excursuri și paranteze, precum și în ireprimabila sa voluptate de a se autodiminua sever, gustând apoi efectul asupra interlocutorului.

Dialogul, de data asta un dialog *live*, cu Gabriel Liiceanu s-a consumat în 2011, de-a lungul a cinci zile, câte două ore pe zi. Domnul Gabriel Liiceanu are un soi de fler lugubru care îl orientează înspre personalități aflate în preajma Marii Trece, reușind astfel să obțină interviuri ale căror răspunsuri, sunt realmente definitive. Așa au fost întrevederile cu Cioran, Eugen Ionesco, Monica Lovinescu, așa acum, cu neuitatul M.I. Mă simt însă obligat să-mi estompez mica maliție, recunoscând că inițiativele d-sale sunt de un neîndoelnic folos istoriei literare și nu numai. Ele sunt, prin mărturiile provocate, și un antidot împotriva „amneziei colective” care într-adevăr ne amenință,

întrucât un popor fără memorie este - cum spune Gabriel Liiceanu - „perfect pregătit pentru a fi evacuat din istorie”. Convorbirea d-sale cu M.I. a suscit, cum spuneam, numeroase comentarii și discuții, fiind un dialog de cu totul altă factură decât convorbirea mimată cu Vasile Avram, din urmă cu peste două decenii. În primul rând prin faptul că cei doi conlocutori sunt absolut diferiți. Nu numai că, până la data convorbirii, nu s-au cunoscut, dar, cum a descoperit G.L., nici nu au avut nimic în comun, veneau din două lumi culturale diferite. Diferiți și ca prezență fizică: la 80 de ani acum, M.I. fragil, epuizat, întins, nemaiputând să se ridice, aproape orb, supraviețuind intelectual doar pe seama culturii agonisite și a memoriei. În schimb, sagace, spiritual, ironic, cu apetitul său ludic brusc reactivat, uneori enigmatic, alteori tragic în evocarea, echivalentă cu o retrăire, a unor momente vechi, dar încă vii. Toată viața a fost de o discreție și o politețe ce țin de o altă vreme, disimulând traume sufletești adânci, consecutive unor tragedii familiale. Așa e și acum, politicos, chiar și când întrebările lui G.L. îl contrariază. Ceea ce se întâmplă când, din păcate, dialogul glisează ușor, ca ton și conținut, înspre interogatoriu. Căci, cu 11 ani mai tânăr, impetuos și energic, G.L. e decis să scoată cât mai mult de la noul „mărturisitor”. Așadar, de data aceasta, M.I. e abordat în calitatea sa de martor care trebuie urgent interogat înainte de exitus. Eticist, justițiar, intransigent, insistent și lipsit de umor, domnul Gabriel Liiceanu nu-și menajează interlocutorul. După cum nici acesta nu-l scutește de ironii, cum e aceea savuroasă prin care „se deconspiră” ca ofițer sub acoperire, pentru a-și justifica existența lipsită de persecuții într-un regim eminentemente coercitiv. M.I. se află astfel la celălalt pol:

tolerant, boem, fără nicio vocație militantă sau civică, aplecat asupra interiorității și a operei sale, pe care, de altfel, nu pierde nici acum vreo ocazie s-o bagatelizeze, fără a-i da nicio șansă lui G.L. și nici cititorului de a ști dacă e vorba de o poză, o bravadă, un joc sau de o convingere reală. Dar farmecul său tocmai acesta e: nu știi niciodată când disimulează sau când își lasă la vedere adevărul „naturel”. Dialogul, cu scăpările de spirit și cu formulările sale memorabile, de multe ori aforistice, din ambele părți, e însă cât se poate de serios, de profund, de grav. Dacă în convorbirea de odinioară cu Vasile Avram prevala viața interioară și referințele culturale și livrești, acum dialogul e dirijat înspre exterior. Dacă în prima convorbire numele de persoane apăreau rar și doar când era vorba de prieteni, acum referirile la persoane concrete din viața politică și culturală sunt abundente și fără menajamente de complezență, de la fostul coleg de liceu al lui M.I. și apoi președinte, Ion Iliescu, până la Stelian Tănase sau Marin Sorescu ș.a. Convorbirea cu Vasile Avram și cea cu Gabriel Liiceanu, supuse unei priviri integratoare, se dovedesc complementare, devoalând în final imaginea luminată din varii unghiuri a unei personalități percepută încă destul de aproximativ. Dar dialogul cu Gabriel Liiceanu, grație modului acestuia de a-și formula întrebările și de a se implica, revelează în plus două moduri de a supraviețui străbătând o dictatură, două tipuri umane, două caractere, cel situat în prim-plan fiind, cum e și firesc, Mircea Ivănescu, unul din marii noștri poeți și traducători, singularizat nu numai prin operă, ci și printr-o benignă bizarerie, perpetuă sursă de uimire pentru omul comun.

